

Taal in de «brede» assistentopleiding

Bij de afdeling Toeleiding en Toerusting van het Nova College in Santpoort Noord zijn drie taaldocenten verantwoordelijk voor taal in het competentiegerichte curriculum van de trajecten assistent opleiding Arbeidsmarktgekwalificeerd Assistent (AKA).

Uitgangspunt is dat taal een geïntegreerd onderdeel moet worden, dat wil zeggen dat het taalleren verder strekt dan aparte taallessen of zelfstudie achter de computer. In diverse werkbesprekingen en coachingsgesprekken met het ITTA hebben de nieuwe rol van de taaldocenten, de taakverdeling en de samenwerking met de vakdocenten en cursistbegeleiders vorm gekregen. Doel was de docenten te ondersteunen in hun rol als taalcoach, niet alleen van de cursisten maar ook van de andere docenten.

In dit artikel doet Tiba Bolle verslag van een intensief en productief proces en laat de betrokken taaldocenten aan het woord.

Anita van der Meije, Naomi Helle en Hans van Weydom zijn oorspronkelijk aangesteld als -respectievelijk- docent Engels/Nederlands, Nederlands als tweede taal/Nederlands en docent Nederlands/ICT. Het management team van T&T heeft voor de toekomst een team van uitwisselbare taaldocenten voor ogen, dat onderdeel uitmaakt van de vakteams en taalonderwijs ontwikkelt dat volledig ondersteunend is aan de prestatie-opdrachten die de vakteams aan het ontwikkelen zijn. De taaldocenten kregen vorig schooljaar als 'team taalcoaches' de expliciete opdracht van het MT om te zorgen voor een goede implementatie van de taalcomponent in alle AKA opleidingen die T&T aanbiedt. Daarnaast kregen zij de concrete taak om een eenduidig plan op te stellen voor niveaubepaling en het gebruik van het taalportfolio. Het drietal heeft zo vaak als het rooster toeliet de koppen bij elkaar gestoken, samen materiaal ontwikkeld en coachingsgesprekken gevoerd met het ITTA. De docenten

hebben ter inspiratie het HANDBOEK VAKTAAL¹ gelezen en droegen nieuw ontwikkelde lesmaterialen aan ter bespreking en beoordeling. Elke bijeenkomst werd afgesloten met concrete vervolgspraken en onderlinge taakverdeling.

De rol van de taalcoaches

Centraal in alle werkbijeenkomsten stond de uitwerking van de rol van de docenten als taalcoach in de competentiegerichte AKA opleiding van T&T. De taalcoaches hebben het taaltraject in de AKA-opleiding in kaart gebracht (zie figuur 1).

Het management team van T&T heeft voor de toekomst een team van uitwisselbare taaldocenten voor ogen, dat onderdeel uitmaakt van de vakteams en taalonderwijs ontwikkelt

dat volledig ondersteunend is aan de prestatie-opdrachten die de vakteams aan het ontwikkelen zijn.

Vervolgens konden drie soorten taken afgebakend worden:

I-- Beeld krijgen van de taalleerdoelen
Allereerst moet de vraag beantwoord worden: *Wat hebben de leerlingen nodig om de AKA opleiding te volgen en te functioneren in de BPV?* De taaldocenten hebben zelf de taaleisen van

TAAL in de AKA bij Nova T&T

intake	diagnose	traject	doel
wie is het ? wat kan hij ?	wat heeft hij nodig ?	hoe leren we hem dat ?	wat moet hij kunnen ?
richtlijn cb-er	Observatie in de vakles en op de BPV-plaats	taalles	checklist taaleisen
korte vragenlijst	NT1 → Hans - toets *	taal in de vakles en BPV	vaktaalvaardigheid
	NT2 → • trajectkeuzetoets • NT2 NIVOR algemeen • spreken vlgns Raamwerk	taalondersteuning	
		zelfstudie thuis en in OLC	
		taal in prestaties en BPV-opdrachten	

Taalportfolio

↓ taalbiografie	↓ toetsuitslagen en advies	↓ mondeling en schriftelijk werk	↓ beoordeling taalvaardigheid en competenties
← Checklist taaleisen →			

Figuur 1 : Plan van aanpak van de taalcoaches in het AKA traject van T&T

* zelf ontwikkelde toets Nederlands waarin met name begrijpend lezen, schrijven, grammatica, spelling afgetoetst worden.

de AKA opleidingen Techniek, Zorg/Welzijn en Economic/Handel geïnventariseerd. Ze hebben het Raamwerk Nt2 grondig bestudeerd en met de vakdocenten niveau A2 praktisch uitgewerkt (zie figuur 2). Vervolgens zijn ook de taaleisen van de andere richtingen besproken met de andere vakdocenten. Op deze manier kregen ook de collega's een beeld van het A2 niveau en de taaleisen van de AKA. De taaldocenten hebben hierop de 'Checklist taal' opgesteld waar aan de hand van het Raamwerk Nt2, per vaardigheid de taaleisen beschreven zijn.

De vraag die vervolgens gesteld moest worden was: *Wat hebben de leerlingen in huis en wat moeten zij nog leren?* Aan het begin van de AKA opleiding zal vastgesteld moeten worden welke taalvaardigheden voor de leerlingen een probleem opleveren. Dit kan door middel van praktijkgerichte taaltoetsing, praktijkassessments, beoordeling van de taalgebruikssituaties en diagnostische taaltoetsing in de praktijk. De taaldocenten hebben een intakeprocedure ontworpen en de beschikbare toetsinstrumenten gekozen. Daarnaast is een start gemaakt met het ontwikkelen van praktijkgerichte toetsing van spreekvaardigheid. Naomi Helle: 'Om de spreekvaardigheid van de cursisten bij de intake te kunnen beoordelen heb ik het Raamwerk nageplozen op kenmerken waarin niveau A2 zich onderscheidt van de andere niveaus. Ik heb de kenmerken naast elkaar gezet in een beoordelingsformulier. Het Raamwerk blijkt te weinig concrete informatie te bieden op dit gebied. Ik grijp daarom soms nog terug op mijn kennis van de oude Nt2-niveaus.'

Zie figuur 3 voor een voorbeeld.

Om de voortgang in de gaten te houden is de checklist tevens omgezet naar een taalportfolio voor de deelnemer en goed nagedacht over de plek daarvan. De docent beheert op dit moment het Taalportfolio, dat te vinden is in het lokaal Nederlands. De docent taalondersteuning heeft een schaduwmap om de taalontwikkeling van de leerlingen nauwgezet te kunnen volgen.

TAALEISEN AKA TECHNIEK

LEZEN

1 Correspondentie lezen

•BPV•

- Kan een korte, eenvoudige brief, e-mail of fax begrijpen.
- Kan een eenvoudig briefje of memo van een collega begrijpen
- Kan korte, eenvoudige standaardbrieven en circulaires begrijpen van bedrijf.

••Opleiding••

- Kan een kort, eenvoudig briefje of e-mail van docent begrijpen: uitgevallen lessen in verband met studiemiddag docenten, excursies enz.
- Kan een kort, eenvoudig e-mailbericht van medecursist begrijpen: huiswerk, afspraken in kader van werken aan opdracht of project.

2 Oriënterend lezen

•BPV•

- Kan de nodige informatie halen uit een eenvoudige mededeling op het mededelingenbord: aankondiging bijeenkomst, werkberichten.
- Kan de nodige informatie halen uit alledaagse borden en mededelingen op werkplaatsen zoals bijvoorbeeld kantineregels, waarschuwingen voor gevaar.
- Kan de nodige informatie halen uit een werkrooster.
- Kan posters op het werk begrijpen.
- Kan bonnen en formulieren begrijpen

••Opleiding••

- Kan de nodige informatie halen uit de schoolgids met betrekking tot schoolregels, vakantie, lestijden, opening administratie enz.
- Kan de nodige informatie halen uit een eenvoudige mededeling op het mededelingenbord: aankondiging bijeenkomst, feest.
- Kan de nodige informatie halen uit informatie over roosterwijzigingen en vakantiedata.
- Kan de nodige informatie halen uit een lesrooster, inclusief wijzigingen daarbij.
- Kan een eenvoudige versie van een eentalig woordenboek begrijpen.

3 Lezen om informatie op te doen

•BPV•

- Kan specifieke informatie begrijpen in een BPV-contract.
- Kan specifieke informatie begrijpen in een korte, eenvoudige tekst in een nieuwsbrief/werkkrant.

••Opleiding••

- Kan informatie opzoeken op internet.
- Kan de nodige informatie halen uit een aankondiging van een informatiebijeenkomst van een opleiding.
- Kan specifieke informatie begrijpen in hulpkarten (= leerboeken geschreven op niveau 1)
- Kan specifieke informatie begrijpen van werkopdrachten in het BPV-boek.

4 Instructies lezen

•BPV•

- Kan simpele instructies begrijpen bij apparaten.
- Kan voorschriften begrijpen: gedragsregels voor gebruik van de kantine, verlof vragen, ziek melden, enz.

••Opleiding••

- Kan frequente instructiewoorden bij opdrachten en oefeningen begrijpen.
- Kan aanwijzingen bij computerprogramma's begrijpen
- Kan frequente termen met betrekking tot handelingen opvolgen

Figuur 2 : Gedeelte lijst taalhandelingen naar aanleiding van Raamwerk Nt2 opgesteld met docent Techniek

Beoordelingsformulier

Productief Het taalgebruik van de kandidaat voldoet aan de volgende kenmerken :	A1	A2	B1 (en hoger)
Onderwerp alledaags en vertrouwd	Ja, zeer	Ja	Ja, maar ook over werk, opleiding, familie
Zinnen kort, woordgebruik eenvoudig	Ja, zeer	Ja	Nee, meerdere onderwerpen mogelijk
Systematisch grammaticale fouten	Ja, zeer veel	Ja	Nee, niet vaak
Reageert op eenvoudige vragen	Nee, veel herhaling nodig	Ja	Ja, en meer. In staat tot samenvatting/herhaling
Kan gesprek zelf gaande houden	Nee	Nauwelijks	Ja
Veel pauzes en valse starts	Zeer veel	Ja	Soms pauzes om fout te herstellen.
Eenvoudige voegwoorden: en, maar, omdat	Alleen en en dan	Ja	Ja, en ook andere voegwoorden
Duidelijk verstaanbaar	Nee, alleen voor kenners	Ja, maar met accent.	Ja, met licht accent
Gesprekspartner moet taalgebruik en spreektempo aanpassen	Ja, en lange pauzes inbouwen	Ja	Nee, mits er duidelijk wordt gearticuleerd
Gesprekspartner moet steeds controleren of hij begrepen wordt	Ja, zeer vaak	Ja	Nee, kandidaat geeft dat zelf aan
Gesprekspartner moet vaak herhalen en herformuleren	Ja, zeer vaak	Ja	Soms

Figuur 3 : Beoordelingsschaal bij de spreekopdracht
'Vertel eens hoe je van school naar huis komt' (N. Helle, 2006).

2--Ontwikkelen materialen en instrumenten

*Hoe wordt gewerkt aan het verbeteren
van de benodigde beroepsgerichte
taalvaardigheden?*

Op Nova T&T volgen alle leerlingen taallessen. In extra ondersteunende lessen worden de taalzwakke leerlingen bijgespijkerd. BPV-opdrachten voor op de werkvloer zijn grotendeels ontwikkeld en uitgeprobeerd. De taaldocenten willen in de toekomst graag betrokken worden bij het ontwikkelen van prestaties (de prestatieopdrachten zijn kleine praktijkgerichte projecten waarin leerlingen aan hun beroepscompetenties werken TB). Het was niet altijd even makkelijk om in de taalles direct aan te sluiten op de beroepspraktijk. De andere docenten waren immers ook druk doende om prestatieopdrachten te ontwikkelen richting de beroepscompetenties. De taaldocenten hebben een systeem ontwikkeld voor woordenschatverwerving via een woordenschrift, een woordkaartenbak en extra (herhalings)oefeningen aansluitend bij vakonderwerpen. Er zijn nieuwe vakgerichte lessen gemaakt en uitgeprobeerd (o.a. woordkaarten, gespreksopdrachten en computerlessen).

Er zijn taalopdrachten gemaakt voor het BPV-boek (zie figuur 4) en dit schooljaar beginnen de docenten met geschikt lesmateriaal verzamelen en ordenen op basis van de checklist taal. Er zijn plannen om een aantal lessen uit te werken rond veelvoorkomende taalproblemen in een bepaalde taalgebruikssituatie.

Naomi: 'Bij het schrijven van BPV-opdrachten merk ik hoe moeilijk het is om begrijpelijk en relevant taalaanbod te leveren. Voor de ene cursist zijn de opdrachten veel te makkelijk, de andere cursist blijkt er niets van te begrijpen. Er is soms discussie over de BPV-opdrachten die ik schrijf. Ik probeer altijd weer om er talige oefeningen in te stoppen en ervoor te zorgen dat de taalhandelingen uit de checklist aandacht krijgen, maar dan roepen de vakdocenten:

O nee, zo wordt het veel te talig. Daar houden onze cursisten niet van!'

3--Coaching van cursisten en collega's

De taaldocenten zagen het als hun primaire taak om de cursisten te begeleiden in de lessen, workshops, individueel of in een OLC. Daarnaast wilden zij de vakdocenten en cursistbegeleiders ondersteunen bij het ontwikkelen van begrijpelijk en taalstimu-

lerend lesmateriaal (in de prestatie opdrachten), en selectie van de woordenschat. Tenslotte zien zij voor zichzelf in de toekomst een taak om praktijkbegeleiders bij te staan bij BPV-opdrachten en werkplekbezoeken en overleg met cursistbegeleiders over de taalontwikkeling op de stageplek. De ondersteuning en begeleiding van collega's en praktijkbegeleiders gaat komend schooljaar concrete vormen aannemen.

Hans: 'De voornaamste opbrengst is dat het nu duidelijk is wat er voor Nederlands in AKA door de cursisten gedaan moet worden. Dat kan nu ook veel duidelijker aan de cursisten verteld worden. Een cursist werkt meer doelgericht, evenals de collega's van de andere vakken. De taalneuzen komen in dezelfde duidelijke richting te staan. Ik zie voor mijzelf een ondersteunende rol in het helpen bij het ontwikkelen van prestaties en bepalen wat de plaats van het Nederlands daarin is.'

Grote omslag

Er is heel enthousiast en hard gewerkt door de taaldocenten. Alle door het ITTA aangereikte didactieken en materialen zijn gretig ontvangen en direct toegepast in de eigen lessen. De werkbesprekingen leidden ertoe dat er gericht gewerkt werd en steeds meer afstemming en overleg plaatsvond. De docenten gaven blijk van toenemend inzicht in de plek die het Nederlands kan innemen en hun nieuwe taak als taalcoach. De taaldocenten zijn gaandeweg ook meer een team gaan vormen. Concreet samenwerkend aan de opdracht van het MT ontstonden er bruikbare samenwerkingsvormen, werden gezamenlijk doelen vastgesteld en ontstond overeenstemming over aanpak en een duidelijke taak- en rolverdeling. Een niet te onderschatten prestatie in een onderwijsomgeving die binnen een jaar omgeschakeld is naar een competentiegericht curriculum.

Naomi Helle: 'Het is een grote omslag geweest in mijn denken over taalonderwijs. In augustus 2005 stapte ik over van Educatie naar het MBO. Van

BPV-OPDRACHT AKA OPLEIDING schooljaar 2005 - 20006 periode 2**opdracht LEZEN OP DE WERKVLOER**

In deze opdracht kijk je goed om je heen en schrijf je op welke teksten je op de werkvloer tegenkomt. Je bent bezig met een onderdeel van de competentie communiceren tijdens werkzaamheden.

1 Is er op jouw BPV-plek een mededelingenbord? Ja / Nee

Zo ja, wat hangt of staat er op het mededelingenbord?

Op het mededelingenbord staat:

2 Hangen er bordjes met tekst aan de muur? Ja / Nee

Zo ja, wat zijn dit voor bordjes?

- ☐ veiligheidsvoorschriften
- ☐ instructies
- ☐ informatie
- ☐ iets anders, namelijk .....

Wat staat er op de bordjes? Noem drie voorbeelden en schrijf ze op:

Op de bordjes staat:

- 1 .....
- 2 .....
- 3 .....

Leg nu in je eigen woorden uit waarom de bordjes daar hangen:

- 1 Bordje 1 hangt er omdat .....
- 2 Bordje 2 hangt er omdat .....
- 3 Bordje 3 hangt er omdat .....

3 Is er op jouw BPV-plaats een nieuwsbrief of mededelingenblad? Ja / Nee

Als ze er wel zijn, schrijf dan hier de naam op van de nieuwsbrief of het mededelingenblad .....

Kies drie artikelen uit het blad en schrijf de koppen van deze artikelen hieronder op. Schrijf dan in je eigen woorden op waar het artikel over gaat.

4 Vraag aan je praktijk-begeleider wat voor soort post hij / zij krijgt in zijn / haar werk. Kruis aan op onderstaand lijstje wat voor post hij / zij ontvangt en noem zelf ook een paar soorten.

Mijn praktijk-begeleider ontvangt de volgende post:

☐ interne post	☐ .....
☐ memo's	☐ .....
☐ brieven	☐ .....
☐ reclame	☐ .....
☐ informatie	☐ .....
☐ e-mails	☐ .....

Figuur 4 : Gedeelte uit de BPV opdracht 'Lezen op de werkplek'

hoogopgeleide volwassenen naar laagopgeleide jongeren. Van veilige lesmethoden als NIEUWE BUREN en NIEUW PERSPECTIEF naar *alles moet anders*. Ik raakte er al snel van overtuigd dat taalonderwijs op niveau 1 vooral succesvol is als het geïntegreerd wordt in de vaklessen. Het met collega's nadenken over dit proces en het maken van lesmateriaal vind ik een bijzonder aantrekkelijke kant van mijn nieuwe baan. Maar er zijn ook obstakels: het structureren en stroomlijnen van alle ontwikkelingen binnen de verschillende teams, het creëren van tijd om te overleggen en materiaal te ontwikkelen.'

Minpuntjes

Zoals het vaak gaat bij het vernieuwen van het onderwijsprogramma hebben de taaldocenten veel extra en nieuw materiaal ontwikkeld en daarbij veel overuren gemaakt. Doordat de meeste andere docenten geen idee hadden van de taalniveaus en mogelijke taalactiviteiten in de AKA ondervonden de taaldocenten soms minder steun en inbreng van de andere vakdocenten dan zij zouden willen. Nova T&T heeft dan ook besloten om het team goed te laten informeren over de werkwijze en plannen door de taaldocenten zelf. Ook komend jaar worden de taaldocenten gefaciliteerd om structureel als aparte overleggroep bij elkaar te komen en krijgen zij de mogelijkheid tot feedback en inhoudelijke ondersteuning (van het ITTA). Het MT heeft de taaldocenten concrete voorstellen laten doen over de plek en vorm van taallessen in het AKA traject.

'In de veelheid van zaken die bij competentiegericht leren op je afkomen is iemand die in de brainstormen een lijn ziet en deze duidelijk samenvat essentieel. De trein kan dan blijven rollen. Onze trein bleek een soort TGV te zijn - we zijn allen creatief en ervaren in het zelf ontwikkelen van lesmateriaal op diverse niveaus en bleken heel erg op één lijn te zitten. Ook eigenwijsheid is ons niet vreemd, maar dat maakt het geheel extra boeiend', vindt Anita.

Toekomstmuziek

Om taal als volwaardig ondersteunende component op te kunnen nemen in het AKA curriculum moet er nog wel een en ander van de grond komen. Bijvoorbeeld:

- de beoordeling van taalvaardigheid koppelen aan Proeven van Bekwaamheid en/of de ontwikkeling van praktijkassessments;
- taaldocenten toelaten op de werkplek en in de vakles ten behoeve van de diagnose van de taalproblemen, verzamelen van beroepsgericht lesmateriaal, het ondersteunen van de vakdocenten en het beoordelen

- van de voortgang van de leerlingen;
- creëren van overlegmomenten, enerzijds voor taaldocenten onderling en voor de afzonderlijke vakteams;
- taaldocenten betrekken bij het schrijven van prestaties.

Hoe nu verder?

De taaldocenten hebben vergaande plannen voor het vervolg. Bij wijze van pilot wil Naomi bijvoorbeeld een aantal taalzwakke cursisten op de BPV-plaats bezoeken, om nog beter in te kunnen spelen op hun specifieke behoeften.

**Voordeel is ook
dat andere teamleden
ineens met**

**een vakgroep Nederlands
te maken hebben.**

**Dat is nog wel even wennen,
maar het openingsschot is
gedaan. We willen in
gelijkstand eindigen!**

Naomi: 'Het bezoeken van de cursist op de BPV-plaats is onontbeerlijk, omdat de taalzwakke cursist het met zijn taalvaardigheid soms net redt in de vakles op school, maar niet in de beroepspraktijk.' In overleg met de praktijkbegeleider wil Naomi een beeld krijgen van de problemen waar de cursist tegenaan loopt, en daarop haar ondersteuning bepalen. Deze zal bestaan uit het geven van tips en ondersteuning aan cursist en praktijkbegeleider.

Taaldocent in de vaklessen

Tevens wil Naomi in overleg met de vakdocenten, gaan rondlopen in de vaklessen.

Naomi: 'Op deze manier kan ik het talig functioneren van de taalzwakke cursisten observeren. Het boek *VAKTAAL* en de coaching-gesprekken met Tiba hebben mij veel ideeën aan de hand gedaan over hoe ik vakdocenten bewust zou kunnen maken van de mogelijkheden om een taalstimulerende omgeving te bieden aan de cursisten. Ik vind het een uitdaging dit te gaan uitproberen. Ook hoop ik de vakdocenten duidelijk te kunnen maken hoe een taaldocent ondersteuning kan bieden bij het beoordelen van de talige aspecten van de beroepscompetenties. Mijn bevindingen bespreek ik met mijn collega's taaldocenten, die benieuwd zijn naar de resultaten. We gaan bekijken of dit een taak voor ons alledrie kan worden.'

Taal in de prestatieopdrachten

Er ligt een voorstel om bestaande prestatieopdrachten van de vakteams in de AKA trajecten te beoordelen op begrijpelijk en relevant taalaanbod, uiteraard in nauw overleg met de vakdocenten. De taaldocenten willen ervoor zorgdragen dat alle taalhandelingen uit de checklist taal aandacht

krijgen in de prestaties, door bijvoorbeeld een extra leesopdracht toe te voegen, een mondeling verslag te laten geven, enzovoort. Daarnaast blijven de taaldocenten aandacht besteden aan uitbreiding van de beroepsgerichte woordenschat. Bij nog te ontwikkelen prestaties willen de taaldocenten deel uitmaken van het ontwikkelteam zodat van meet af aan op het taalontwikkeld karakter hiervan gelet wordt. Het moment waarop de taaldocenten betrokken worden bij de ontwikkeling van prestaties moet nog vastgesteld worden.

Of de taalcoaches van het T&T team gaan bereiken wat zij als opdracht gekregen hebben en zichzelf tot doel gesteld hebben hangt samen met de formulering van een duidelijke opdracht en het krijgen van de benodigde ontwikkeltijd voor de taaldocent als volwaardig lid van het team.

Anita: 'We zijn op een lagere verdieping van onze ivoren toren beland en dat bevalt prima! Ons contact is, ook binnen het team, veel beter geworden. Voordeel is ook dat andere teamleden ineens met een vakgroep Nederlands te maken hebben. Dat is nog wel even wennen, maar het openingsschot is gedaan. We willen in gelijkstand eindigen!'

Hans geeft aan: 'Wat we nodig hebben is vrijheid van werken, geen dictaten van bovenaf, en voldoende ontwikkeltijd. En meer taalinzicht bij de collega's....'

Naomi voegt toe: 'Er is een beginnend bewustzijn bij de rest van het team en management dat we een taalteam zijn dat iets kan betekenen. Op persoonlijk gebied is er een groeiend wederzijds vertrouwen. Om de vruchtbare samenwerking van de taaldocenten in de toekomst te garanderen is tijd, vertrouwen en goede wil nodig.'

Tiba Bolle

De auteur is adviseur bij ITTA in Amsterdam

Noot

1. *Vaktaal - taalontwikkeling in het vakonderwijs*, red. Simon Verhallen, Wolters Noordhoff, 2003.

Een drieslag

Er is het afgelopen jaar geregeld ophef geweest in de media over de -gebrekkige- aandacht voor taalontwikkeling in het beroepsonderwijs.

Gebaseerd op de waarneming, van journalisten en andere leken, dat het vak Nederlands niet meer terug te vinden was in het rooster. Alsof dat de enige plek is waar gewerkt moet worden aan taalontwikkeling.

Inderdaad komen we verschillende invalshoeken voor de invulling van taalontwikkeling tegen. Soms dreigen docenten in de situatie te geraken dat ze zouden moeten kiezen voor een bepaalde aanpak ('...bij ons moet alles geïntegreerd'; '...bij ons moet alles in het Talencentrum'; etc.).

Hieronder een pleidooi van Simon Verhallen voor een bredere aanpak.

Zijn advies: de verschillende onderdelen van de taalontwikkeling en taal-oefening op verschillende manieren in de school en in het leerprogramma laten terugkomen. Dan wordt er ook van verschillende deskundigheden optimaal gebruik gemaakt.

Bij taalontwikkeling en taalondersteuning in het beroepsonderwijs moeten drie soorten activiteiten ontplooid worden:

-1-

De toepassing van de *didactiek van geïntegreerde scholing* in de vaklessen (het taalgericht vakonderwijs) en daarmee samenhangend de taalondersteuning van individuele leerlingen tijdens de vaklessen en vakgerichte oefening en in de praktijk;

-2-

De *taalontwikkeling in de lessen Nederlands*, en als dat vak er niet meer is, in de lessen en de workshops die verzorgd worden door de taaldocent of Nt2-docent. Degene dus die verstand heeft van het taalsysteem en de taalontwikkeling (op sommige scholen is dat bijvoorbeeld de taalcoach);

-3-

De *taalondersteuning voor individuele studenten* buiten de vaklessen (in een OLC: een open leercentrum of achter

**Laat de verschillende onderdelen
van de taalontwikkeling
én taaloefening
op verschillende manieren
in de school
en
in het leerprogramma
terugkomen.**

een computer zelfstandig).

De inzet van bovengenoemde activiteiten zou ook in die volgorde moeten plaats vinden. Dat wil zeggen: de OLC activiteiten voor een betreffende leerling (=3) komen van de grond op basis van aanwijzingen van de taalspecialist (=2) na diagnose van (bij herhaling) getoonde gebreken en tekorten in de geïntegreerde scholing (=1).

-ad1-

Didactiek van geïntegreerde scholing
in het vakonderwijs

Bij een systeem van geïntegreerde scholing en het opzetten van individuele ondersteuning voor taalproblemen op school -tijdens vaklessen en in de praktijk- gaat het om:

- *Nauwe samenwerking tussen Nt2/taal-docenten/taalcoaches en vakdocenten*
Het beschikbaar maken van didactiek en hulpmiddelen van de Nt2/taal-docenten voor vaklessen (cyclische ordening, diagnose van taalproblemen, e.d).
- *Integratie van Nt2/taaldidactiek in de vakles*
Woordenschatuitbreiding; mondelinge en schriftelijke opdrachten; het omgaan met vakteksten; simultane en opvolgende mondelinge en schriftelijke input; ordening van leerstof; aandacht voor leerstofaanbod en leerstofverwerking, contextualiseren en tussenstappen.
- *Het nastreven van zowel vakleerdoelen als taalleerdoelen in de vakles*
Aandacht voor opbouw van de lessen op zodanige wijze dat zowel vakdoelen als taaldoelen gehaald worden (door voorbewerking, het vastleggen van kernbegrippen en de wijze waarop de student -in taal- kennis moet reproduceren en vaardigheden moet demonstreren e.d.).

-ad2-

Taalontwikkeling

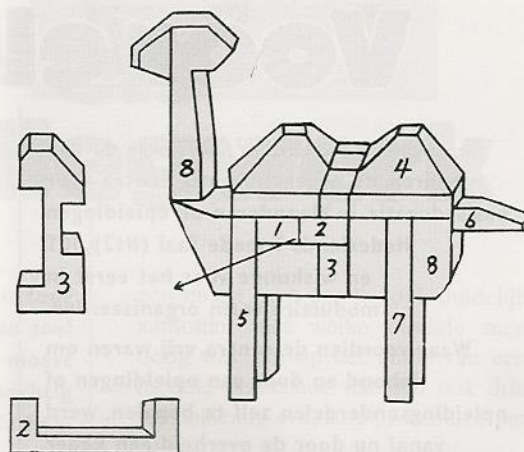
Taalontwikkeling bestaat uit een *inhoudscomponent* (waar gaat het over/welke zijn de bedoelde concepten: de woordenschat) en een *kenniscomponent* (de kennis van taalregels, tekstbegripregels, taalgebruiksregels en regels voor afkeur en afkeer) plus een *vaardigheidsbevorderende component* (toepassing in veelvuldige 'tekstverwerking' en taalproductie).

Bij de *inhoudscomponent* wordt vaak gesproken over 'betekenisoverdracht' maar ook over 'betekenisvolle contexten'. Hier gaan cognitieve ontwikkeling en taalontwikkeling gelijk op. Betekenistoekenning en opbouw van concepten hoort in vaklessen plaats te vinden. Daarom moet bij voorbeeld woordenschatdidactiek overgedragen worden aan de vakdocenten en de praktijkbegeleiders op de werkvloer. Immers, daar moeten de vaktermen en het benoemen van vakinhouden aan de orde komen.

De *kenniscomponent*, de kennis van aspecten van het taalsysteem betreft meer dan de ouderwetse grammatica: het gaat om regels over begrijpelijke tekstopbouw, over toepassing van middelen voor ordening van gedachten en ideeën in teksten, over de relatie tussen vorm van en woordgebruik in een geschreven tekst en de persoon (het publiek) waarvoor de tekst bedoeld is. Af en toe moeten de verschillende regelsystemen aan leerlingen worden gedemonstreerd. Opdat ze daarop kunnen terugvallen als ze aan het schrijven zijn, bij voorbeeld.

De *vaardigheidscomponent* is de kwantitatieve kant van taalontwikkeling: veel schrijven en veel spreken (in zo veel mogelijk, verschillende, situaties, over zo veel mogelijk verschillende onderwerpen, maar ook eenvoudige, rechtlijnige herhaling behoort daartoe) en veel lezen (vaker over hetzelfde). Bij vaardigheidsontwikkeling wordt vaak gesproken over 'kilometers maken'. Deze vaardigheidsbevorderende component kan het beste verschuiven naar slag 1 hierboven.

Taalontwikkeling kan natuurlijk overal plaats vinden, mits er sprake is van kilometers maken en van verbinding met betekenisvolle contexten. Echter:

niet alle docenten op een school zijn gelijk geëquipeerd en hebben daarentegen zelf vaak verschillende perspectieven en ambities. Er zullen dus afspraken gemaakt moeten worden wie het beste wat voor zijn/haar rekening kan nemen.

-ad3-

Taalondersteuning buiten de vaklessen;

heeft alleen zin wanneer vakdocent en taaldocent en leerling precies weten waar aan gewerkt gaat worden en waarom. Dat betekent dus dat er eerst in authentieke contexten (in de vaklessen, op de werkplek, e.d.) gediagnosticeerd moet worden. Diagnostiseren kan het beste aan de hand van/met behulp van vakopleidingsactiviteiten. Algemene taaltoetsen hebben een beperkte gebruikswaarde voor dit doel (de meeste toetsen zijn ook geen diagnostische toetsen, maar plaatsingstoetsen, vorderingentoetsen of summatieve toetsen). Individuele, remediale training en ondersteuning kan alleen betrekking hebben op de vormaspecten: hardnekkige grammaticale problemen en hardnekkige, particuliere problemen met uitspraak, intonatie en melodie. Alle andere activiteiten dienen geïntegreerd plaats te vinden. Ook tekorten in woord-kennis zullen vaak elders -wel individueel- kunnen worden opgelost. Oefenstof voor individuele taalondersteuning moet zo veel mogelijk ontleend worden aan de vakstof, dan wel daarbij dicht in de buurt liggen (zie kennis-/inhoudscomponent boven).

Er zijn ook verschillende algemene en bruikbare programma's in omloop voor toepassing in een OLC (een open leercentrum) of een Talencentrum of achter een computer voor zelfstandig gebruik.

Simon Verhallen

De auteur is directielid van ITTA in Amsterdam.